

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Zárókőből alapkő - az ultima ratio elv elporladása az állatkínzás bűncselekményeknél
(kitekintéssel a szankciókiszabás tendenciái miatt kialakulóban lévő „forum shoppingra”)**

Szerző:

dr. Kajó Cecília

Bojtár Telefonos Állatvédelmi Jogsegély-szolgálat titkár

Budapest, 2021. március 2.

I. Bevezetés

Tóth Mihály professzor úr írja az Örök kérdések és bizonytalan válaszok az ezredforduló évtizedeinek büntetőjogi világából c. könyvében¹, hogy Bócz Endre sűrűn meglepte olvasóit azzal, hogy folyamatosan a dolgok mögé nézésre ösztönzött, felébresztette a jóhiszemű gyanakvást aziránt, hogy elképzelhető, hogy csak tekintélytiszteletből, megszokásból, kényelemből, felületességből fogadunk el, állítunk, sőt akár tanítunk évtizedeken keresztül változatlan formában mára már tradicionálissá vált jogi fogalmakat anélkül, hogy valódi tartalmukon elgondolkodnánk.

Gyakorlatilag pontosan így álltam hozzá én is az ultima ratio fogalmához korábban, amelyről először az egyetemen fejembe vert magyarázat jut eszembe: a büntetőjog ultima ratio jellege azt jelenti, hogy ez a végső zárókö a jogrendszerben, a legsúlyosabb cselekmények büntetendőségének és az elkerülhetetlen, legsúlyosabb szankció kiszabásának lehetősége. Ahogyan tanáraink magyarázták, szerepéből, funkciójából, helyzetéből adódóan nem szabad „elpredálni” enyhébb szabályszegéseknél, szabálysértéseknél vagy más gyengébb súlyú cselekményeknél, azt meg kell hagyni a végső, legsúlyosabb lehetőségnek. Ennél bővebb ismeretekkel gyakorlatilag nem is rendelkeztem róla, amíg nem ástam magam bele mélyebben a témába, és akárhányszor felmerült hatósági munkám során például a legenyhébb állattartási-állatvédelmi hiányosság esetén állatvédő szervezetektől, magánszemélyektől a súlyos, több évig tartó - lehetőleg változatos kínzásokkal színesített - szabadságvesztésre ítélet igénye, én rögtön ezt az egyszerűsített ultima ratio-fogalmat használtam és ezzel magyaráztam meg, hogy miért is nem célszerű rögtön mondjuk egy póráz nélküli közterületi kutyasétáltatásnál letöltendő börtönre ítélni valakit.

Aztán az elmúlt évek közigazgatási (állatvédelmi hatósági) és bírósági joggyakorlata kezdett megingatni abban, hogy a büntetőjognak valóban ultima ratio szerepe van-e a súlyos cselekményeket magukba foglaló állatkínzásoknál, amit csak úgy tűnt, még jobban rombolt az a nemcsak nemzeti de nemzetközi divattá váló büntetőjogi szakpolitika, hogy minden problémára elsődleges és hatékony megoldást csak a jogalkotás adhat. Ha pedig megvan az új jogszabály, hátra is dőlhetünk, fel is sóhajthatunk, hogy kész, minden probléma megoldva. Elkezdtem gyűjteni mind a

¹ HVG-ORAC 2020., 126. oldal

büntetőjog mind a közigazgatási jog területéről olyan jogeseteket, amelyek véleményem szerint porlasztani kezdték az állatkínzások esetén a büntetőjog ultima ratio szerepét és azt támasztották alá, hogy adott esetben például egy-egy jól megválasztott jegyzői intézkedés (pl. az állattartástól eltiltás a jogszabály adta maximális 8 évnyi időtartamra) jóval súlyosabb és közvetlenebb beavatkozást jelent egy-egy elkövető életére és jóval nagyobb a generális prevenció hatása - főleg egy kisebb településen - mint a sorozatban, futószalagon kiszabott próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztések sora.

Próbáltam szakirodalmat kutatni az ultima ratio elv történetére-definiálására, először kevés sikerrel, ezért fordultam az AB-döntésekhez, így jutottam természetesen Szabó András párhuzamos véleményéhez, ahol először említi a szankciós zárkő büntetőjogot a magyar jogrendszerben, ami aztán később összefonódik az ultima ratio elvvel². Erre az 1992-es döntésre a későbbiekben az Alkotmánybíróság rendszeresen hivatkozik, amikor az ultima ratio fogalom részleteit munkálja ki, 1995-ben már egyenrangú alapelvként említi például a visszaesőkre vonatkozó büntetőjogi szabályok alkotmányossági vizsgálatakor amikor kimondja, hogy a büntetéssel történő jogkorlátozásnak meg kell felelnie az arányosságnak, a szükségességnek és az ultima ratio elvnek is.³ Szintén több későbbi döntés hivatkozik a 18/2000. (VI. 6.) AB-határozatra is, amely a rémhírterjesztés büntetendőségének alkotmányossága kapcsán mondta ki, hogy „A büntetőjognak nem feladata az alkotmányos értékek átfogó védelme, hanem csupán az, hogy ezen értékeket a különösen súlyos sérelmekkel szemben védje. A büntetőjogi eszközrendszer ultima ratio szerepe kétségtelenül azt jelenti, hogy akkor alkalmazandó, ha más jogági eszközök már nem elegendőek. Ugyanakkor ennek megítélésénél az Alkotmánybíróság nem a jogrendszer adott állapotát tekinti irányadónak, hanem figyelemmel van fejlesztésének lehetőségeire is.”.

Amellett, hogy az ultima ratioval foglalkozó AB-döntéseket nem éreztem a téma szempontjából kimagaslóan nagy segítségnek, nem tudtam belenyugodni természetesen, hogy nincs (papír alapú) szakirodalma az általam akkor még latin mivoltából fakadóan római jogi hagyományokon nyugvónak gondolt fogalomnak, így tovább kerestem és szerencsére találtam is több remek írást, cikket, tanulmányt, szakdolgozatot és Phd-dolgozatot a témával kapcsolatban különböző internetes forrásokban.

² 23/1990. (X. 31.) AB-határozat, 30/1992. (V. 26.) AB-határozat

³ 1427/B/1995. AB-határozat

Összegezve ezeket annyit tudtam meg a segítségükkel az ultima ratio elvről, hogy nem egy ősi római jogi hagyományokkal rendelkező fogalommal állunk szemben, kialakulása ugyanis a felvilágosodás korára tehető és szoros kapcsolatban áll a társadalmi szerződések elméletével - ahogyan az emberek minden hatalmat az államra ruháztak át, úgy a mértéktartó büntetés joga is az államra szállt át.

Többek szerint alkotmányos elv, van, aki szerint inkább hagyomány, a fogalom jogi státusza jogrendszerenként változó, sőt időben is relatív, hiszen a legfontosabb jogtárgyak időben jelentős tartalmi változáson esnek át, azaz az ultima ratio mindig egy adott időszakban hatályos büntetőtörvénynek védelmi körébe eső jogtárgyak körében értelmezhető. Az ultima ratio fogalma tehát ilyen értelemben sem nem archaikus sem nem univerzális.

Az ultima ratiót értelmezhetjük egyrészt büntetőjogon belüli viszonylatban, vagyis a többi büntetőjogi eszközhöz képest; illetve büntetőjogon kívüli viszonylatban, amikor a büntetőjogon túli eszközökkel (jellemzően más jogágakkal, de akár jogon kívüli eszközökkel is) vetjük össze.

Van, aki szerint az ultima ratio nem jogi, hanem hagyománnyá vált morális korlát, büntetőjogalkotási etika, mely a jogállami ideológia részét képezi, olyan meta-elv, amely segít a kriminalizáció elvei között eligazodni - így szólhat akár a kriminalizáció mellett de akár ellene is.

A magyar Alkotmánybíróság a törvényhozót kötő alkotmányos elvként fogalmazta meg az ultima ratiót.

Az ultima ratio történeti-összehasonlító elemzése révén azt látjuk, hogy a büntetendővé nyilvánítás előkérdése, értelmezési bázisa lehet, része a büntetőjogi kulturális örökség részének, a túlzott kriminalizáció ellen beépített fék elsősorban. Beszélhetünk ultima ratio elvről a nemzeti jogalkotás és a nemzetközi jogalkotás fókuszában is, ahol a nemzeti jogalkotást érintve az ultima ratio azt jelenti, hogy csak akkor nyúl a jogalkotó a kriminalizáció eszközéhez, ha már minden más eszköz elégtelen és súlytalan annak kezelésére azzal, hogy megfontolta és megállapította, hogy nincs más alternatív - enyhébb, jellemzően közigazgatási jogi kezelési eszköz a kezében. Hatóköre a

büntetendővé nyilvánításon túl kiterjed a szankciók kiszabásának folyamatára is, azaz a büntetőeljárás jogban is irányadó, elsősorban a jogalkotót köti, azonban a magyar alkotmánybírósági gyakorlat is alátámasztja azt, hogy behatol a büntetőeljárás jog területére is, így a jogalkalmazókat is köti. Ezt a büntetőeljárás jogtudomány in dubio pro reo néven ismeri és alkalmazza.

II. Jogesetek a közigazgatási jog és a büntetőjog világából

Amikor egy-egy súlyosabb állatkínzás bejárja a sajtót (és sajnos mára gyakorlatilag minden hétre jut egy, kevésbé súlyos gyakorlatilag minden napra, 2020-ban majdnem kettő is, ld. a grafikonokat) és tömegek követelik az állatvédelmi törvény szigorítását és ezzel egyidejűleg a letöltendő börtönbüntetések kiszabásának növelését (holott a kettő között egyértelműen nincs közvetlen összefüggés, hiszen az állatvédelmi törvényt a közigazgatási hatóságok alkalmazzák, háttérjogszabálya esetleg lehet - de keretjogszabálya sosem! - a Btk. állatkínzás tényállásának, közvetlen alkalmazása során sohasem fognak letöltendő börtönbüntetést kiszabni érthető módon) mindig felmerül az a kérdés is, hogy miért csak ennyi vagy annyi pénzbüntetést kapott az elkövető, miért csak feltételes szabadságvesztésben részesült, és még szakemberek részéről is felmerül az is, hogy ismerve ugyan a büntetéskiszabás elveinek szabályait, egy-egy minősített esetről (pl. élve elégetett sünn, autó után húzott kutya, felnyársalt macska stb.) miért is ne lehetne rögtön letöltendő szabadságvesztést kiszabni akkor, amikor egyre több kimagasló összegű állatvédelmi bírság alkalmazása járja be a sajtót?

Az egy elkövetőre jutó bűncselekmények száma **ÁTLAGOSAN 2019-ben 3,3 volt, 2020-ban 3,4.**

 ATE Állatvédelmi Központ

Adatok forrása: BM

Hol van vagy hova tűnt az egyensúly és hol van vagy hova tűnt a büntetőjog ultima ratio jellege? Hol van vagy hova tűnik a büntetőjog ultima ratio jellege akkor, amikor egy élőlényt különös kegyetlenséggel pusztít el valaki, és pár százezer forintos pénzbüntetéssel és felfüggesztett szabadságvesztéssel távozik a bíróságról és ezzel szembe tudunk állítani enyhébb állatvédelmi-állattartási hiányosságokat súlyos milliókért?

Egy korábbi írásomban 78 esetet elemeztem⁴ többek között annak alapján, hogy milyen szankciókat szabott ki a bíróság állatkínzás bűncselekmények miatt, ott 78 esetből a legmagasabb pénzbüntetés például 300.000.- Ft volt.

Barátaim, kollégáim jóvoltából egy hasonló nagyságú közigazgatási döntéstárat próbáltam összegyűjteni I. fokú állatvédelmi hatósági eljárásokból hasonló időszakra vonatkoztatva, végül 50 döntést kaptam kézhez, melyet ezúton is köszönök nekik. Kérésem kifejezetten az volt, hogy a kiemelkedően magas pénzüsszegű - általam lélektani határként 1 millió forintos minimum összeget megjelölve - szankciókból küldjenek részemre anonimizált határozatokat.

⁴ <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1059>

Az 50 döntésből 12 járási hivatali, 38 pedig jegyzői döntés, az állatvédelmi bírságok pedig 1,6 millió és 26 millió forint között mozognak.

A „legkevesebb” 1,6 millió forintos állatvédelmi bírságot egy városi jegyző szabta ki azért, mert az állattartó kutyája rendszeresen az utcán kóborolt önsétáltató módon, érvényes veszettség elleni oltása és chipje nem volt, egy alkalommal pedig sétája közben közlekedési balesetet is okozott (melyből egy büntetőeljárás is elindult).

A 26 millió forintos bírságot egy járási hivatal szabta ki több alkalommal előírt és határidőre nem teljesített kötelezettségek elmulasztása miatt egy haszonállat-tartó telepre.

Értjük és érezzük tehát, hogy itt valami nagyon nagy eltolódás lépett fel a közigazgatási jog irányába azzal, hogy ha valaki nem biztosít rendszeres felügyeletet, takarmányozást, itatást és almozást egy haszonállat-tartó telepen (a hiányosságok következtében elpusztult tetemeket pedig nemes egyszerűséggel kihúzza hátra a telep mögé és a természet kezeire bízta) akkor 26 millió forinttal „honorálják azt”; míg ha egy vadász az erdőben sétáltatott kutyát lövi ki gazdája mellől az 300.000.- Ft-ot „ér” a bíróság szerint, vagy ha a nemkívánatos szaporulatot a nősténymacska alól valaki egy szatyorba fullasztja és bedobja a szelektív hulladékgyűjtőbe az 280.000.- Ft-ot „ér”.

Demagóg és szakmaiatlan lehet persze méricskélni, hogy a 26 milliót érő szürkemarha-pusztulás vagy a 300 ezres vadász általi kutyakilövés hogyan viszonyul egymáshoz, lévén hogy eltérő cselekményekért kiszabott szankciók méricskélésének nincs túl sok értelme, maximum felidegesíti magát az ember rajta, de főként azért mert ugyanazon cselekményeket a vonatkozó AB-döntés óta nem lehet mindkét jogág (büntetőjog, közigazgatási jog) górcsőve alá venni és szankcionálni.

A 8/2017. (IV. 18.) AB határozat egyrészt szakmai alpmű minden állatvédelmi hatóságnál dolgozó jogász vagy állatorvos számára, másfelől egy választóvonal, atekintetben, hogy lehet-e párhuzamos eljárást folytatni egy állatkínzó cselekmény kapcsán és lehet-e párhuzamos szankciót kiszabni. A válasz röviden: nem.

A döntés indokolása szerint a kettős értékelés tilalmába ütközik az, ha mindkét eljáró szerv szankcióval sújtja az állattartót, viszont amennyiben büntetőeljárásban felelősségre vonásnak van helye (értsd: elindult egy büntetőeljárás) vagy már jogerős marasztaló döntés született, amellet az állatvédelmi hatóság intézkedést még tehet.

Ez az intézkedés jellemzően az állattartásról eltiltás (maximum 8 évre az állatvédelmi törvény szerint) amelynek kezdeményezése vagy úgy történik, hogy az ügyészség a nyomozati iratok megküldésével eltiltást kér a települési jegyzőtől, vagy úgy, hogy az ügyészség maga ún. közérdekű keresetben kéri bíróság előtt az állattartástól eltiltást. (Mivel a jegyző előtti kezdeményezés egyszerűbb eljárás, általában ez szokott történni). Örvendetesen nő azon ügyek száma, ahol az ügyészség ilyet kezdeményez.

Szerencsére barátaim-kollégáim a 2017-es AB-döntés előttről is tudtak számomra olyan döntéseket prezentálni, ahol viszont ugyanazon cselekmény vonatkozásában sor került párhuzamos eljárásra is, és nem meglepő módon a közigazgatási hatósági eljárásokban kiszabott szankciók többsége itt is súlyosabb (akár többszöröse) volt, mint a büntetőeljárásokban kiszabottak.

Az ultima ratio elv elemzése merőben elméletinek tűnik, azonban ha ráfektetjük a gyakorlatra és azt elemezzük, hogy például hol "érdemesebb" eljárást indítani: ahol szürkemarhák tömeges pusztulásáért 300.000.- Ft pénzbüntetést szab ki a bíróság vagy ott ahol ugyanezért az állatvédelmi hatóság 26 millió forintot szab ki, már egészen komoly érdeklődést válthat ki a téma. Mit üzen a majdnem tízszeres különbség ott, ahol a bíróság ítéletével a légpuskával kutyájára lövöldöző személyt 70 ezer forintos pénzbüntetéssel sújtotta, míg a városi jegyző ugyanerre a személyre (egyéb más hiányosságok feltárása mellett) 600 ezer forintos állatvédelmi bírságot szabott ki? Hol „érdemesebb” eljárást indítani?

Mi a speciális prevenciós értéke büntetőjogi szempontból (vagyis az elkövetőnek személyesen mekkora visszatartó erőt képvisel) és mekkora a generális prevenciós üzenete (vagyis mit üzen a társadalomnak)?

Az AB-döntés után mindenesetre annyit biztosan, hogy egy közigazgatási szerv nagy valószínűséggel magasabb bírságot szab ki, ott érdemesebb bejelentést tenni. Itt nemhogy az ultima ratio elporladását érhetjük tetten, de egyfajta „forum shopping” nyomaira is bukkanunk, ahol a bejelentő személy aszerint választ eljáró hatóságot, hogy melyiktől remél a maga szempontjából eredményesebb (súlyosabb szankciót kiszabó) eljárást.

Mennyire hagyomány és mennyire realizmus a Btk. fejezeti rendje? Jó helyen van-e jelenleg az állatkínzás tényállása, illetve maga a fejezet, amely a tényállást tartalmazza? Van-e még a büntetőjognak egyáltalán ultima ratio jellege vagy jobban járunk, ha az állattartó ellen cselekménye miatt inkább közigazgatási hatósági eljárást indítunk, hiszen átlagosan legalább tízszer nagyobb anyagi hátrány éri (arról nem beszélve, hogy ha az állattartástól is eltiltják, a jövőbeli megélhetésétől is megfosztottuk az állatvédelmi törvény által lehetővé tett maximalizált 8 évre, ha mondjuk haszonállat-tartásból élt).

A vonatkozó nemzetközi egyezmények úgy fogalmazzák, hogy a cselekmény büntetőjogi kódexbe kerülésének egyik alapfeltétele a büntetendőség, de nem határozzák meg semmiképpen, hogy az milyen sorrendben történjen, az az állam, a jogalkotó feladata, hogy megteremtse. Mennyire kell követnie a büntetőjogi kódexnek az élet változásait? Ördögtől való-e a gondolat, hogy a társadalmi változások nemcsak szerkezeten belüli változást, hanem szerkezeti változást is indokoljanak, tehát például egy tényállás az adott fejezeti elhelyezkedésével együtt „sorolódjon előrébb”? Ehhez csak egy adalék: ha a police.hu oldalon a statisztikákat és a közölt eseteket nézzük, akkor megállapíthatjuk, hogy a nyomozó hatóságok és az igazságszolgáltatás munkájának nagy részét - persze némi leegyszerűsítéssel, de alapvetésként mégis megjegyezhető módon - a Btk. elején szereplő emberölések és a végén szereplő vagyoni elleni bűncselekmények teszik ki. Az élet tehát jelenleg nem követi a papírformát: a jogalkotó által kitalált fejezeti - egyben a legsúlyosabbtól a legenyhébbig beszállított - rend két végpontja az, ami a legtöbb munkát adja a hatóságoknak.

Fentebb hivatkozott korábbi írásomból átemeltem a 78 esetet összegző táblázatot jelen írásba:

ÁLLATKÍNZÁS BŰNCSELEKMÉNY LEÍRÁSA	KISZABOTT BŰNTETÉS
macskára rátaposott	8 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 2 év közügyektől eltiltás (büntetett előéletű)
macskát földhöz vágta	50 napi elzárás
kutyát ásóval agyoncsapta majd felakasztotta	5 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 1 év közügyektől eltiltás
kutyát bicskával megszurta	1 év 6 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), többszörös visszaeső bűnismétlő
kutyát szöges faléccel verte meg	1 év 10 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 2 év közügyektől eltiltás, többszörös visszaeső
macskát légpuskával többször meglőtte	11 hónap letöltendő szabadságvesztés (fogház fokozatban), 1 év próbaidőre felfüggesztve
rottweiler fajtájú kutyát rövid láncon tartotta, nem etette, a kutya alutáplált testén egy gyermekfej méretű daganat lógott	6 hónap letöltendő szabadságvesztés (fogház fokozatban) 2 évre felfüggesztve
külföldön dolgozó gazda által rábízott állatokról nem gondoskodott (nyulak, tyúkok, négy kutya éhen halt) az ingatlanról vasanyagot lopott	1 év 2 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 2 év közügyektől eltiltás halmazati büntetésül (lopás és állatkínzás), II. fokon 8 hónap szabadságvesztésre enyhítve
átszökő kutyát légpuskával lőtte meg	1 évre próbára bocsátották (intézkedés törvényi minimuma!)
54-ből 17 kölyökkutya elpusztult a hiányos szállítási körülmények miatt	2 év szabadságvesztés 4 év próbaidőre felfüggesztve, majd II. fokon enyhítették 1 év börtön 3 évre felfüggesztve
baseball ütővel ütött agyon egy kiskutyát, tettét videóra vette és feltette az internetre	6 hónap szabadságvesztés, 1 év próbaidőre felfüggesztve, pártfogó felügyelet alá helyezés valamint csoportos foglalkozásokon való részvételre kötelező, (kötelező olvasmányként el kell olvasni Csáth Géza: Anyagyilkosság c. novelláját és meg kell nézni a novella alapján készült Wittmann fiúk c. filmet) ⁵
két átszökött pulit cserépléccel ütlegelt majd vasvillával	2 év szabadságvesztés (börtön fokozat), 3 év próbaidőre

⁵ Az Ügyészek Lapjában megjelent kerekasztal-beszámoló szerint az ítélet példaértékű! Beszámoló „Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai és büntetékiszabási gyakorlata” című kerekasztal-beszélgetésről Ügyészek Lapja 2018/1. 47-52. old.

átszúrt	felfüggesztve
sünt élve elégette, a tüzet folyamatosan utánatáplálta	3 év letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 3 év közügyektől eltiltás, II. fokon jelentősen enyhítve 1 év 4 hónap szabadságvesztés 2 évre felfüggesztve
udvaron tartott kutya nyakába a lánc úgy belenőtt, hogy gyakorlatilag átvágta a nyaki izmokat	2 év próbára bocsátás (feltételes elítélés, vagyis itt magát a büntetéskiszabást is elhalasztják!)
halórházba beszökött macskát bottal agyonverte	80 óra jóvátételi munka
légpuskával mellkason lőtte a macskát	3 hónap szabadságvesztés (fogház fokozat) 1 évre felfüggesztve
udvaron láncra kötött kutya nyakába belenőtt a lánc, melyet beköptek a legyek, az állat hőségében és toxikus sokkban elpusztult	1 év 2 hónap szabadságvesztés (börtön fokozat) 2 évre felfüggesztve
ittasan dühében élettársa kutyáját farkával leszúrta	visszaesőként (!) 1 év 6 hónap börtön 2 év 6 hónapra felfüggesztve
ittasan sétáltatta élettársa kutyáját mely elszaladt, dühében az újra pórázra vett kutyát a földhöz vágta és a láncos pórázzal pusztulásig ütötte	4 hónap szabadságvesztés (fogház fokozat) 1 év próbaidőre felfüggesztve
légpuskával meglőtte majd a kerítésről leeső macskát bántalmazta	különös szenvedést okozó cselekményért 1 év szabadságvesztés (börtön fokozat) 1 év 6 hónapra felfüggesztve
kutyáit fejszével fejbeütötte majd vizaknába dobta	a különös szenvedést (fulladásos halált) okozó cselekményért 8 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön), 2 év közügyektől eltiltás (ld. eggyel feljebb, nem mindegy melyik településen követünk el különös szenvedést okozó állatkínzást, van ahol felfüggesztett szabadságvesztéssel megússzuk)
hivatásos vadász az orvvadásznak nézett kirándulókat földre kényszerítette és lelövésével fenyegette, kutyájukra rálőtt	személyi szabadság megsértése és állatkínzás halmazatban 2 év szabadságvesztés (börtön fokozat) 2 évre felfüggesztve

	(!)
elköltözése után kéthetente járt ki kaukázusi kutyáihoz, de akkor sem megfelelő élelemmel táplálta azokat, a kutyák hónapokig éheztek	visszaesőként 6 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 1 év közügyektől eltiltás
állatorvosi tanács ellenére nem kezelte az anyakutya sérülését, az elfertőződött seb miatt később toxikus sokkban elpusztult, a nem megfelelő gondozás miatt a kölykök közül is elpusztult egy	1 év szabadságvesztés (börtön fokozatban) 2 év próbaidőre felfüggesztve
10 szarvasmarha pusztult éhen takarmány és víz hiányában, mivel a gondozó egy hónapig nem gondoskodott az ellátásukról	a büntetést 1 év próbaidőre elhalasztották, mivel a vádlott személyiségzavara korlátozta cselekménye felismerésében
megrúgta a szomszédból átszökött tyúkot, az állat májrepedésben elpusztult	60.000.- Ft pénzbüntetés
ittasan bántalmazott egy macskát	1 év 6 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban) 2 év próbaidőre felfüggesztve
erdőben szájkosarat és villogó nyakörvet viselő német dogokra lőtt	300.000.- Ft pénzbüntetés
elköltözött és három kutyáját láncra kötve magukra hagyta	1 év letöltendő szabadságvesztés (börtön fokozatban), 2 év közügyektől eltiltás
25 kölyökkutyából 16 elpusztult a hiányos szállítási körülmények miatt	1 év 2 hónap szabadságvesztés (börtön), 3 évre felfüggesztve, és 300.000.- Ft pénzbüntetés
baromfiudvarba tévedő kutyát vasrúddal fejbevágta, zsákba kötve kirakta a búzamezőre	6 hónap letöltendő szabadságvesztés (börtön), 1 év közügyektől eltiltás, az állatkínzást egy másik büntetés próbaideje alatt követte el (garázdaság)
hivatásos vadász hattyúnyak-csapdát használt	állatkínzás helyett orvvadászat miatt 2 évre próbára bocsátották (vagyis a büntetés kiszabását halasztották el idős korára tekintettel)
különösebb indíték nélkül felakasztott egy kutyát	a vádlott enyhe fokú autizmusa a büntethetőséget nem befolyásolta, 1 év szabadságvesztés (börtön fokozat) 2 év próbaidőre felfüggesztve
vadászház kapujából lelőtte a kb. 50 méterre lévő	a vádlottat felmentették

háromlábú német juhászt	
verpeléti állatviadal	1 év 1 hónap szabadságvesztés (börtön fokozat) 3 évre felfüggesztve
albérlő kidobta a harmadik emeletről a főbérlő macskáját	1 év szabadságvesztés (börtön fokozat) 2 évre felfüggesztve
vágóhídról elszökött sertést közterületen bántalmazta majd az állába vágott kampóval húzta vissza a vágóhídra	1 évre próbára bocsátotta
hat kutyájukat hátrahagyva vidékről a fővárosba költöztek	1 év szabadságvesztés (fogház fokozat) 2 évre felfüggesztve
macskakölyköket szatyorba rakott és bedobta a szelektív hulladékgyűjtő konténerbe	280.000.- Ft pénzbüntetés
baltával agyonütött egy kölyökkutyát	45 nap elzárás
magát kutyakiképzőnek kiadva a rábizott kutyákkal állatkínzó módon bánt	1 év szabadságvesztés (börtön fokozat) 3 évre felfüggesztve, 3 év kiképzéstől eltiltás
hagyta hogy a lánc a kutya nyakába nőjön	120.000.- Ft pénzbüntetés
élettársa kutyáját a nyári hőségben bosszúból az erkélyre zárta, az állat 2 órán belül hőgutát kapott és elpusztult	a büntetés kiszabását 2 év próbaidőre elhalasztották
szomszédja kutyájának bosszúból fagyállóba áztatott tápot dobott át, tetten érték	120.000.- Ft pénzbüntetés
novemberben elköltözött a fővárosba, vidéki házához legközelebb következő év februárjában tért vissza, a kutyák addigra éhenhaltak, tetemük a földhöz fagyott ⁶	1 év 2 hónap szabadságvesztés (börtön) 2 évre felfüggesztve
emésztőgödörbe dobott négy kölyökkutyát	1 év 4 hónap szabadságvesztés (börtön) 3 évre felfüggesztve
„római kori romokat keresett” egy elhagyatott részen Veszprémből Balatonalmádiba menet, csomagtartójában lezárt kartondobozban 6 kutyakölyökkel melyek hőgutát kaptak (a dobozra igazoltatás közben bukkantak a rendőrök)	105.000.- Ft pénzbüntetés
56 kölyökkutyából 21 elpusztult a hiányos szállítási körülmények során	10 hónap szabadságvesztés (börtön) 1 év 6 hónapra felfüggesztve
3 lovat rendkívül rossz körülmények között tartott	180 óra közmunka

⁶ „Éhezés: az állatok a kezdeti izgatottság után nyugodtan fekszenek, környezetükre nem vagy csak kevéssé figyelnek és ha tehetik, mindenféle munka végzésétől tartózkodnak. Az éhezést a húsevők tovább állják, mint a növényevők, a renyhébb anyagcseréjű fiatalok és a soványak. A kutya a teljes éhezést 1-3 hónapig, a házinyúl 10-14 napig, az ember 20-30 napig esetenként még tovább bírhatja (feltéve, ha ivóvizet kap).” dr. Sályi Gyula: Állatorvosi általános kórtan

A fenti 78 esethez képest 20 olyan esetet (hatósági határozatot) is sikerült összegyűjtenem, melyekben a 2017-es AB-döntés előtt azonos cselekmény miatt párhuzamosan kettő - közigazgatási és büntetőeljárás is - indult, az esetek többségében a közigazgatási (állatvédelmi) hatóság jóval szigorúbbnak bizonyult, mint az ultima ratio eszközével lecsapni készülő bíróság.

Párhuzamos értékelés eltérő eljárásokban azonos cselekményeknél a 8/2017. (IV. 18.) Ab-döntés előtt ⁷	Cselekmény	Közigazgatási (állatvédelmi hatósági) szankció (állatvédelmi bírság)	Büntetőjogi szankció (pénzbüntetés)
1.	haszonállat-tartó telepen állattartási hiányosságok, tömeges pusztulás	26.000.000.- Ft	300.000.- Ft
2.	állattartó saját kutyájára lövöldözött légpuskával	600.000.- Ft	70.000.- Ft
3.	állattartó elköltözött az ingatlanról, kutyákat és baromfiakat hagyott hátra	700.000.-	150.000.- Ft
4.	baromfiakat dézsmáló, ingatlanra bejáró szomszéd kutyát faléccel agyonverte	800.000.- Ft	300.000.- Ft
5.	nőstény macska fölösleges szaporulatát több ízben a helyi patakba dobta nejlonszatyorban	500.000.- Ft	250.000.- Ft
6.	nyakba nőtt lánc kutyánál egyéb állattartási hiányosságokkal	600.000.- Ft	300.000.- Ft
7.	nyakba nőtt lánc kutyánál, a kutya elpusztult, egyéb állattartási hiányosságokkal	900.000.- Ft	350.000.- Ft
8.	rendszeresen kiszökő, „önsétáltató kutya” balesetet okozott több ízben	1.300.000.- Ft	500.000.- Ft
9.	rendszeresen kiszökő, „önsétáltató kutya” támadás	800.000.- Ft	450.000.- Ft

⁷ A kiszabott szankciók összegeit kerekítettem, a cselekmények leírását a jogalkalmazók kérésére jelentősen egyszerűsítettem és általánosítottam.

10.	rendszeresen kiszökő „önsétáltató kutya” vagyoni károkozással	1.000.000.- Ft	300.000.- Ft
11.	éhezés miatt kiszökő haszonállatok	500.000.- Ft	150.000.- Ft
12.	éhezés miatt kiszökő haszonállatok baleset okozással	800.000.- Ft	200.000.- Ft
13.	alapvető tartási hiányosságok, hónapokig tartó senyvedés kutyák és haszonállatok kárára	1.800.000.- Ft	450.000.- Ft
14.	haszonállatok tartási hiányosságai, melyekből több egyenes következményként a pusztulásukhoz vezetett	800.000.- Ft	300.000.- Ft
15.	állattartó „elfelejtett kimenni” egy idő után a haszonállattartó telepre, kutyák láncon pusztultak el	1.200.000.- Ft	200.000.- Ft
16.	haszonállattartó telep hiányosságai, pusztulás	1.200.000.- Ft	150.000.- Ft
17.	haszonállattartó telep hiányosságai, sorozatos pusztulás	1.800.000.- Ft	100.000.- Ft (majd ezt is enyhítették)
18.	haszonállattartó telep hiányosságai	1.900.000.- Ft	350.000.- Ft
19.	haszonállattartó telep hiányosságai uniós pályázati pénzzel való visszaéléssel halmazatban (állattartással összefüggő pályázat)	2.200.000.- Ft	450.000.- Ft
20.	haszonállattartó telep hiányosságai, sorozatos pusztulások a határidőhöz tűzött, előírt kötelezettségek	1.800.000.- Ft	250.000.- Ft

	visszaellenőrzései ellenére		
--	-----------------------------	--	--

Ahogy az írás korábbi részében utaltam rá, sikerült továbbá 50 olyan esetet (hatósági határozatot) is összegyűjtenem, melyben az általam lélektani határként megjelölt 1.000.000.- Ft-os állatvédelmi bírságtól csak magasabb összegű bírságok kiszabására került sor. Ezek közül többen időközben visszakértek azzal, hogy bármennyire egyszerűsítem és általánosítom a cselekményeket, a szakmában lévők számára egyértelműen azonosíthatóak lesznek például haszonállattartással foglalkozó nagy cégek. Kérésükre ezeket az eseteket visszaadtam, azonban így már túl kevés eset maradt és pont a legkirívóbb, legmagasabb állatvédelmi bírságokat tartalmazó döntések estek ki. Erről sajnos így bemutató táblázatot nem tudtam készíteni.

III. Az ultima ratio elv a szakirodalomban

A bevezetőben már említett definiálási kísérletek, leírások az ultima ratio fogalmával kapcsolatban olyan remek írásokból származnak, melyekből most bővebben is feldolgozok részleteket. A téma a magam részéről olyannyira érdekesnek bizonyult, hogy mindenkinek ajánlom a megadott linkeken lévő elérhetőségeken az alábbi anyagok teljes terjedelemben való elolvasását, olyasfajta más szemléletű, kritikai elemzésre ösztönöz, mint amelyről a bevezetőben Tóth Mihály professzor úr könyvében írottak kapcsán esett szó.

Lukácsi Tamás Az ultima ratio elve az Európai Unió jogában⁸ című írásában azt elemzi többek között, hogy a nemzeti jogrendszeren túl vajon az unió jogában mekkora jelentősége van az ultima rationak. Kétségtelen, hogy a migrációs és gazdasági válság újfajta kihívás elé állítja az uniót, ezzel együtt a lisszaboni szerződés megkötése utáni öt éves türelmi időszak után az unió bírósága előtt megnyílt a lehetőség, hogy minden büntetőjogi aktus vizsgálatát megtehesse. A szerződés szerint egyébként az ultima ratio keretek közé szorítja az uniós jogalkotási hatáskört, az elv tehát mint közös európai hagyomány megjelenik az unió jogalkotásában és jogalkalmazásában is azzal, hogy eltérő jogrendszerekben eltérő fogalmat takar (és amint a bevezetőben már utaltam rá), térben és időben is relatív fogalom, mindig az aktuális jogalkotónak mutat aktuális zsinórmértéket, de a zsinórmérték időről időre változik. A nemzetek jogában az ultima ratio azt jelenti, hogy csak akkor nyúl a jogalkotó a kriminalizáció eszközeihez, ha már minden más eszköz elégtelen és súlytalan

⁸ http://real.mtak.hu/26826/1/2015_2_lukacsi_u.pdf

annak kezelésére, azzal, hogy megfontolta, hogy nincs más alternatív - de enyhébb kezelési eszköz, jellemzően közigazgatási vagy például adójogi lehetőség a probléma kezelésére. Az alternatív eszközök használata ősibb mint maga az ultima ratio elv, amelyről latin kifejezés létezik azt gondoljuk, hogy valamilyen ősi római jogi fogalomra épül, pedig jóval későbbi annál. Rómában is volt ugyanakkor az alternatív jogi eszközhasználatra példa: az SC Macedonium például azt a helyzetet kezeli magánjogi eszközzel, amikor a tékozló aranyifjú az örökségért megölné az apját, hogy menekülhessen a hitelezők karmaiból. A szenátus által alkotott szabály szerint az ilyen pénzkölcsön az apa halála után sem volt peresíthető, vagyis eljárás során kikényszeríthető. Így tehát modern fogalmakkal egy adott esetben minősített emberölési tényállás helyett egy magánjogi eszközzel védtek ki az akkoriban igen megszorított esetek visszaszorítását. Az unió büntető anyagi jogának alapjait a működéséről szóló szerződés 83. cikke határozza meg, eszerint a tíz ún. euró-bűncselekménnyel kapcsolatos terület az, ahol uniós minimum határozza meg a nemzeti jogalkotást. Ezek olyan súlyos bűncselekmények, amelyek vonatkozásai több államra kiterjednek. Szabályozási minimumokat állapít meg az unió továbbá olyan esetekben, ahol a harmonizáció alá eső területek eredményes végrehajtása érdekében fontos a büntetőjogi szabályozás is. Utóbbi esetben tehát már kell egy harmonizált területnek lennie, ahol a büntetőjog az eredményes végrehajtást segíti. A tíz euró-bűncselekmény vonatkozásában nem kell harmonizált háttérnek lennie, elegendő, ha a cselekmények a felsorolt bűncselekmények körébe tartoznak. Az ultima ratio vizsgálata nyilván a harmonizáció végrehajtásának elősegítésénél érdekesebb, mert a tíz euro-bűncselekmény esetén kevesebb kétség fér a cselekmények büntetendőségének relevanciájához. Mit segít elő a jogharmonizáció? A belső piaci szabályok hatékonyságát. Lehet-e ezt büntetőjogi eszközökkel támogatni? Az uniós büntetőjog területén a működési szerződés alapján irányelv bocsátható ki, ezek nagyobb szabadságot adnak a rendeletekhez képest a nemzeti jogalkotásnak. Kivételt képez a működési szerződés 325. cikke, amely szerint az unió pénzügyi érdekeit sértő cselekmények esetén rendelet elfogadására is sor kerülhet. A működési szerződés természetesen lefekteti a 67. cikkben, hogy az unió tiszteletben tartja a tagállamok eltérő jogrendszereit és jogi hagyományait.

A főtanácsnoki indítványok nem kötik a Bíróságot, viszont a belső piac említésével összefüggésben fontos hivatkozni Ester Herlin-Karnel véleményére, mely szerint az uniónak leginkább a büntetőjog területén lenne leginkább szüksége egy alkotmányos iránytűre. Az uniós jog hatékonyságának és

eredményességének, valamint a büntetőjog hatékonyságának követelménye feszültségben áll egymással: a büntetőjog teljesen különbözik attól, amellyel korábban az uniós jogalkotónak az integráció gazdasági szakaszában dolga volt. Itt már nem belső piaci akadályok lebontásáról vagy alapszabadságokról van szó, hanem az uniós állampolgárok szabadságának esetleges megvonásáról, és a nemzeti identításban gyökerező társadalmi morál formálásáról és a veszélyes magatartások szabályozásáról.

Amberg Erzsébet: A büntetőhatalom mint végső eszköz egykor és most⁹ című írásra rámutat arra, hogy a büntetőjog történetének vizsgálata során több hullámban találkozhatunk a büntetőpolitika enyhülésével, a bosszú megszelídült talivá és compositivá, a testfenyítő és a halálbüntetések az idők folyamán szabadságvesztéssé változtak - ezek bár tartalmilag hasonlóknak tűnnek, de csak távolról rokoníthatóak az ultima ratio elv alkalmazásával. A büntetőjog, mint végső eszköz gondolata a felvilágosodás során jelent meg, korábban egyértelműen az elrettentés eszköze volt, fő büntetési nemként a halálbüntetéssel. Történelmi és földrajzi okokból mindenhol sor került aztán ha nem is egy időben a feudális viszonyok tarthatatlanságának felismerésére, a szokásjogi és törvényi előírások írásba foglalására, a jogi partikularizmus korlátozására, a központi bíraskodás intézményének erősítésére, az egységes jogalkalmazói gyakorlat kialakítására. A felvilágosodás individualista eszmeáramlata olyan büntetőjog kiépítésére törekedett, amelynek célja az államhatalom korlátozása az egyéni szabadság biztosításra érdekében. A folyamat együtt járt a szuverenitásból és a társadalmi szerződés doktrínájából fakadó, elvileg korlátlan állami büntetőhatalom (ius puniendi) keretek közé szorítását szolgáló alapelvek (jogbiztonság, jogállamiság, humanitás) kialakulásához. Magyarországon a modern polgári jogelmélet fókuszába a jog eszközjellege került, célja a hatékony társadalomirányítás volt. A büntetőjog végső eszköz jellege ekkor az írott büntető törvénykönyvek megalkotásában, a büntetés mértékének arányosságában a bűnelkövető emberi jogainak felismerésében mutatkoztak meg.

A szocialista rendszer az állam és a szervezett élet más formáinak elsődlegességét vallotta az egyénnel szemben. A büntetőjogi rendszerben paternalista intervencionalizmus uralkodott, ami együtt járt a tilalmak inflálódásával és a prevenciós büntetésfelfogással. A nyugati államokban ekkor a kezelélmélet volt divatban. A szocialista Btk. kommentárirodalmában megjelent a

⁹ <http://real.mtak.hu/109628/>

büntetőjogi kényszerelem mellett a meggyőzési elem, vagyis más jogágak preventív jellegű szabályainak alkalmazása a bűnözés ellen. Az 1990-es években divatba jött a büntetőjog túlburjánzásának kritizálása. Ha a társadalmi kockázatok megelőzése érdekében kriminalizálnak egyre több cselekményt, és ha az kiterjed a veszélyeztető típusú helyzetek teljes körére, akkor az az erőszak eszközeivel fog vezetni egy biztonsági jóléti állapot, pedig biztos nem ez a büntetőjog elsődleges funkciója. Más elmélet szerint az ultima ratio elv feladata, hogy egyrészt kvantitatív szempontból korlátozza a büntetendő magatartások körét (jogtárgysérelem, társadalomellenesség, normavilágosság, tényálláskörülhatároltság szempontjából) másrészt kvalitatív korlátként áll a szankcióval fenyegetés vonatkozásában (ahol a bűnfelelősség elve, a büntetőjog szubszidiárius jellege, az eszköz-cél arányosság, a tettarányosság és a szankciók meghatározottságának a követelménye a korlát). Mások szerint az ultima ratio elv magas büntetési érték esetén pro-kriminalizációs felhívás, alacsony büntetési értékek esetén kontra-kriminalizációs korlát. Az ultima ratio történeti-összehasonlító elemzése révén megállapíthatjuk, hogy az a büntetendővé nyilvánítás előkérdése, értelmezési bázisa lehet. Része a büntetőjogi kulturális örökség részének, a túlzott kriminalizáció ellen beépített fék elsősorban.

Szintén dr. Amberg Erzsébet írása a Büntetőjog, mint ultima ratio¹⁰, mely szerint a büntetőhatalom az állam főhatalmának, nemzeti szuverenitásának legfőbb szimbóluma, manapság már alkotmányosan is kötött illetve egy részét a nemzetállamok átruházták az unióra. Az ultima ratio vizsgálata tehát több jogrend és számos jogág áttekintését követeli meg, és latin nyelvű jogi terminusként a római jogban gyökerezőnek látszik, pedig nem onnan származik. A történeti elemzés kideríti, hogy a német büntetőjog-tudomány terméke, és a liberalizmus korából származik, jogelméleti eredete a társadalmi szerződés. Amint az emberek minden hatalmat az államra ruháznak át, úgy a mértéktartó büntetés joga is az államra száll - mondta Grotius. Ezután Beccaria korszakalkotó műve alapozta meg a büntetőjogi reformokat, úgy mint az emberi szabadság, méltóság, egyenlőség, igazságosság, törvényesség és jogbiztonság megteremtése. A büntetőjog nem más, mint az átruházott szabadság-részek összessége, a hatalom gyakorlása a feltétlenül szükséges mértéken túl pedig zsarnokinak minősül, a társadalmi szerződés az államot csak a legszükségesebb büntetés kiszabására hatalmazza fel. A jogtudomány számára így idővel új vizsgálati terület alakult ki: már nem az volt a fő kérdés, hogy mi a jog és milyen eszközökkel vizsgálható, hanem hogy

¹⁰ <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/amberg-erzsebet/amberg-erzsebet-muhelyvita-ertekezes.pdf>

miként lehet a célját meghatározni és az ahhoz vezető utat megtalálni. A XIX. században az ultima ratio szinonimáival több tudós foglalkozott, Jhering pl. gazdaságossági érvekkel is indokolta, hogy a büntetés eszközeit lehetőleg kerülni kell, a jogot is csak ott érdemes bevetni, ahol enélkül nem lehet célt érni.

Amberg Erzsébet egy 1990-es konferenciát nevez meg mérföldkőnek az ultima ratio kutatásában. A konferencia résztvevői közül Herzog például az ultima ratióról mint a büntetőpolitika buzgóságát illetve a büntető jogalkotást ellensúlyozó, kordában tartó tényezőről beszélt. Rávilágít arra, hogy az előrehozott büntetőjogi védelem, a társadalmi kockázatok kivédése érdekében kriminalizált magatartások megbontják a büntetőjog hagyományos kötődését a tett és a tettesközpontú büntetőjog koncepciójával. Ha szakítunk a hagyományos koncepcióval, az oda vezethet, hogy a teljeskörű kriminalizáció az erőszak eszközeivel próbál vezetni egy jogállamot. A tényleges társadalmi veszélyokozás nélküli cselekmények kriminalizálása megengedhetetlen, és ez a koncepció közelít a szocialista jog társadalomra veszélyesség koncepciójához. A konferencia másik résztvevője, Doda szerint az ultima ratio hatóköre a büntetendővé nyilvánításon túl kiterjed a szankciók kiszabásának folyamatára is azaz a büntetőeljárás jogban is irányadó. Az ultima ratio tehát elsősorban a jogalkotót köti, azonban a magyar AB-gyakorlat is alátámasztja azt, hogy behatol a büntetőeljárás jog területére is, így a jogalkalmazókat is köti. Ezt a büntetőeljárás jogtudomány in dubio pro reo néven ismeri és alkalmazza. Naucke szerint a büntetőjog a végső eszköz a végső esetben. Eszerint a büntetendő cselekmények olyan kivételes esetek, melyek korlátozott számban fordulnak elő és alapvető érdekek súlyos megsértésével kapcsolatosak. Kremnitzer szerint a jogalkotó feladata a jogosítványának a legvisszafogottabb alkalmazása. Csak különösképpen védelmezett jogtárgyak és érdekek kirívó sérelme minősülhet elviselhetetlennek a társadalom számára. Schonscheck a kriminalizáció három szűrőjét nevesíti: 1. a kriminalizációnak illeszkednie kell az adott rezsím alapelveinek rendszerébe, 2. meg kell vizsgálni az alternatív, kevésbé restriktív eszközöket minden alkalommal, 3. közvetlen és közvetett hatásokat kell vizsgálni mert lehet, hogy más eszközök hatékonyabban vagy gazdaságosabbak. Schonscheck a last resort vizsgálata kapcsán tulajdonképpen az ultima ratio büntetőpolitikai megközelítését taglalja. Naucke úgy véli továbbá, hogy az ultima ratio prima ratiova is változhat. A büntetés ultima ratioként két szélsőség között ingázik az általános politikai és gazdasági fejlődés függvényében valamint melléktermékeként. Az egyik szélsőség, hogy szabályszerűségi és sola ratiova válik. A másik szélsőség szerint az ultima

rationak csak teoretikus jelentősége van, mivel a szociális segítség a funkcióját fölöslegessé teszi. Jareborg úgy vélekedik, hogy az ultima ratio nem alkotmányos elv, hanem egy mellőzött jogalkotás-etikai elv, amely a büntetőjog szubszidiaritásához kötődik. Hilgendorf úgy látja, hogy a modern büntető törvényhozás 1975 és 2007 között szakított az ultima ratio elvével, a büntetőjog gyakran prima és sola ratioként érvényesül. Molina szerint a túlkriminalizáció alapvetően azt jelenti, hogy túl sok a büntetőjog, mert triviális, csekély érdekeket is büntetni rendelnek.

Dr. Amberg Erzsébet A büntetőjogi felelősség helye és ultima ratio szerepe a felelősségi alakzatok rendszerében¹¹ című írása szerint az ultima ratio végső eszközként vagy megoldásként alkalmazott kifejezése a jogon túl a történelemben megjelent például XIV. Lajos korában, ahol Richelieu bíboros a királyi ágyúra vésette az „ultima ratio regum” kifejezést. Calderon spanyol drámaírónál az ultima ratio a puszkapor és az ólom volt. II. Frigyes porosz császárnak szintén volt ilyen felirattal ellátott ágyúja. Napjainkra a katonai jelentőséget hátrahagyva jogi-politikai értelemben használjuk a definíciót, még mindig nem tudva pontosan, hogy ez egy alkotmányos korlát, alapelv vagy egy erkölcsi minimum. Leggyakrabban a büntetőjog területén említik, de Amberg Erzsébet a vonatkozó AB-döntéseket elemezve arra a következtetésre jut, hogy polgári jogi ügyek kapcsán is meglepően nagy számban említődik a fogalom. Az ultima ratio átszármazik az AB más jogági döntéseibe, az AB-döntések hivatkozása útján pedig a bírósági joggyakorlatba is. A büntetőjogon túl fontos szerepe van a kriminálpolitikában, a kriminológiában, úgyhogy vizsgálata minimum interdiszciplináris megközelítést igényel. Feinberg a kár elvén felül indokként hozza még a szabadság korlátozására a másoknak okozott kárt (magánkár), a közérdekű intézményes gyakorlatnak okozott kárt (közkár), mások megbotrántoztatásának megelőzése érdekében, károkozás megelőzése saját magunknak (jogi paternalizmus), bűn megelőzése, a bűn megbüntetése, az egyénnek ez az előnyös (szélsőséges paternalizmus), másoknak előnyös (jóléti elv). Király Tibor szerint a közhatalom nem képes megvédeni az állampolgárait így legalább utólag kezeli, bünteti ezzel egyben tiltja a magánbosszút, ennek az utólagos kezelésnek a Janus-arcúsága viszont abban rejlik, hogy sértik vagy korlátozzák a polgárok jogait. Vagyis többletterhet jelentenek a magánbosszú végrehajtásához képest. E korlátozás kapcsán kell feltenni a kérdést, hogy meddig terjed az állam büntetőhatalma. A védendő jogtárgy kiválasztásakor figyelemmel kell lenni a társadalom erkölcsi alapkövetelményeire és szociális adottságaira, ezek viszont különböző korokban különbözőek. A régi múltra visszatekintő

¹¹ <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/amberg-erzsebet/amberg-erzsebet-muhelyvita-tezisek.pdf>

bűncselekmények korabeli kiválasztása (pl. emberölés) vajon mennyire indokolt ma? A 2012-es konferencia összegzése, hogy az ultima ratio a büntetőjog kulturális örökségének része, a jogalkotó által vállalt önkéntes, reflexív kategória, a túlzott kriminalizáció elleni beépített fék a büntetőjogban.

Karsai Krisztina Az ultima ratio elvről - másképpen¹² című írása szerint az ultima ratio olyan speciális büntetőjogi elv, amely megnyitja a végső eszköz felé a végső utat olyan cselekmények bűncselekménnyé minősítéséhez és olyan szankciók alkalmazásához melynek orvoslására más jogágak nem képesek vagy alkalmasak, nem elég hatékonyak. Ebben az értelmezésben tehát a büntetőjog csak a legsúlyosabb jogsértések legutolsó jogeszközeként legitim. Az ultima ratiót értelmezhetjük egyrészt büntetőjogon belüli viszonylatban, vagyis a többi büntetőjogi eszközhöz KÉPEST, illetve büntetőjogon kívüli viszonylatban, amikor a büntetőjogon túli eszközökkel (jellemzően más jogágakkal, de akár jogon kívüli eszközökkel is) vetjük össze. Szabó András így érvel a híres 1992-es AB-döntés kapcsán: „A büntetőjog társadalmi rendeltetése az, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. Nincs önálló működési terepe, mint egyéb jogágaknak. Ezért más a büntetőjogi szankció, mint az egyéb jogágak reparáló, helyreállító vagy egyéb köteleességstatuáló szankciói. A büntetőjogi szankció ezért büntetés, ezért hátrányokozás. Szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása, amikor már más jogági szankciók nem segítenek.” Szabó eredetileg a büntetőjog szubszidiaritását fejezte ki ezzel, később a szankciós zárkő összemosódott az ultima ratioval. Több döntés után egy 1999-es ismét megerősíti az 1992-est, amikor azt mondja: „A büntető jogszabály alkotmányosságának megítélése során vizsgálni kell, hogy a Btk. konkrét rendelkezése mértéktartó és megfelelő választ ad-e a veszélyesnek, nem kívánatosnak ítélt jelenségre, azaz az alkotmányos alapjogok korlátozása esetén irányadó követelménynek megfelelően a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre szorítkozik-e.”

Egy 2000-es döntés újabb tartalmi ismérvként kimondja a vizsgált témával kapcsolatban, hogy „jelen történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszeren és szankciókon kívül más jogi eszköz a hatékony védelemre nem biztosított.” Ez az érvelés azt sugallja, hogy az ultima ratio akkor is legitimálja a büntetőjogi fellépést, ha nincs más jogági felelősségi forma, azaz a védelemre szoruló

¹² <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/15471/>

érték, érdek már önmagában megalapozza a büntetőjogi beavatkozás lehetőségét. Az érvelés lényegi magja helytálló, de éppen ellenkezőleg, az ultima ratio jelleget a büntetőjogi beavatkozás ekként történő legitimálása éppenhogy tagadja, és elutasítja a büntetőjog szubszidiaritását is. Az ultima ratio felfogása időben relatív, hiszen a legfontosabb jogtárgyak időben jelentős tartalmi változáson esnek át, azaz az ultima ratio mindig egy adott időszakban hatályos büntetőtörvénynek védelmi körébe eső jogtárgyak körében értelmezhető. Az ultima ratio horizontális elemzése alapján a jogági differenciálást követve az azonos vagy hasonló jogviszonyokban megjelenő jogsértések fokozható tartalmat hordoznak, a büntetőjogi jogsértéshez képest mindenképpen eltérő veszélyességet hordoznak. Ebből az is következik, hogy egymással össze nem hasonlítható jogsértések vagy olyan jogsértések, amelyeknek nincs enyhébb előzménye, nem értelmezhető körükben az ultima ratio, mint „végső” eszköz. A bűncselekmények döntő többségében nincs fokozható támadás, tehát pl. nincs büntetőjogon kívüli támadás a nemi szabadság ellen elkövetett bűncselekményeknél, vagy pl. érdekes, hogy a testi épség, egészség, élet tárgya elleni cselekményeknél a fogyasztóvédelem (!) előzi meg a végső eszközt. Az ultima ratio nem a jogtárgyak vagy jogsértések körében ad összehasonlítást (viszonyítást) hanem a jogsértésekre adott jogi válaszokat érintően. A végső eszköz érve tehát a jogi reakciók között differenciál. A Btk. Különös részében található bűncselekmények mindegyikére le lehetne folytatni a vizsgálatot, hogy mely bűncselekménycsoportba tartoznak, másfelől ha feltételezhető a fokozatos jogsértési láncolat, a más jogági felelősség hogy előzi meg a büntetőjogi felelősséget.

IV. Összegzés

Komoly kutatásnak nyilván nem minősülhet 78 eset a bíróság honlapjáról valamint 20 országosan összegyűjtött állatvédelmi hatósági döntés és bírósági ítélet. Az azonban ennyiből is látszik, hogy ha az írásomban vázolt jelenség folytatódik, az állatkínzás bűncselekményeknél az ultima ratio lassan prima ratiová silányul, és megerősödik a „forum shopping” annak érdekében, hogy egy-egy elkövető a cselekményével arányos és az állatvédelmi hatóságok által meghozott - megjósolhatóan súlyosabb - szankciót kapjon.

Felhasznált könyvek:

- Tóth Mihály: Örök kérdések és bizonytalan válaszok az ezredforduló évtizedeinek büntetőjogi világából (HVG-ORAC, 2020.)

Felhasznált AB-döntések:

- 23/1990. (X. 31.) AB-határozat, 30/1992. (V. 26.) AB-határozat
- 1427/B/1995. AB-határozat
- 18/2000. (VI. 6.) AB-határozat
- 8/2017. (IV. 18.) AB-határozat

Felhasznált internetes források:

- Karsai Krisztina: Az ultima ratio elvről másképpen (<http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/15471/>), letöltés ideje: 2021. március 2.)
- Lukácsi Tamás: Az ultima ratio elve az Európai Unió jogában (http://real.mtak.hu/26826/1/2015_2_lukacsi_u.pdf), letöltés ideje: 2021. március 2.)
- Amberg Erzsébet: A büntetőhatalom mint végső eszköz egykor és most (<http://real.mtak.hu/109628/>, a letöltés ideje: 2021. március 2.)
- dr. Amberg Erzsébet: Büntetőjog mint ultima ratio (<https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/amberg-erzsebet/amberg-erzsebet-muhelyvita-ertekezes.pdf>, letöltés ideje: 2021. március 2.)
- dr. Amberg Erzsébet A büntetőjogi felelősség helye és ultima ratio szerepe a felelősségi alakzatok rendszerében (<https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori->

[iskola/amberg-erzsebet/amberg-erzsebet-muhelyvita-tezisek.pdf](#), a letöltés ideje: 2021. március 2.)

- dr. Kajó Cecília: Aki állatot kínozt, az emberre készül? - Az állatkínzás bűncselekmény összefüggései más erőszakos cselekményekkel az ítélkezési gyakorlat alapján (<https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1059>, letöltés ideje: 2021. március 2.)